

К. Жадько пише: “Понад мільярд міжнародних туристів щорічно фактично стають носіями свідомості нового типу суспільства – без територіальних кордонів, звичних для державних форм. Об’єктивно – це міжнародне суспільство, громадянами якого є туристи, а суб’єктами – організатори громадських об’єднань національного й міжнародного рівня” [5, с. 8].

І дійсно, завдяки туризму міжкультурні контакти стають частішими та різноманітними, а отже, міжнародна комунікація стає важливою складовою туристичної діяльності. За останнє століття самодіяльний туризм став визначальним чинником соціальної та культурної інтеграції. Він сприяє зміцненню єдності суспільства, поглиблює своїми засобами та можливостями знання конкретних людей та народів в цілому одне про одного, забезпечує культурні зустрічі та спілкування. Збагачуючись надбаннями культури інших народів, представники самодіяльного туризму здатні не лише оновити духовне життя у своїх країнах, але й сформуванати навички правосвідомої діяльності та стати суб’єктами громадянського суспільства. Ця функція самодіяльного туризму вкрай важлива для України, перед якою по наступний час гостро постає проблема внутрішньої та міжнародної самоідентифікації.

На думку В. Воронкової: “...В умовах глобалізації сучасне суспільство вилетене у складну мережу комунікаційних процесів, тенденції якого виступають каталізатором процесу крос-культурної комунікації, формуючи модерні форми туристичної діяльності. Дослідження соціальних аспектів розвитку туризму у різних культурах актуалізується в контексті діалогу культур і цивілізацій, що й виступає важливим моментом розвитку соціально-філософської науки” [3, с. 24].

На наш погляд, зазначимо найголовніше – туризм мотивує не лише пізнання інших культур, але й дає можливість досягнути власне місце в світі. Доволі часто завдяки активному туризму: альпінізму, велотуризму, водного туризму на байдарках, човнах, плотах, пішому маршруту та інш. люди знаходять своє місце у суспільстві, відчують особисту значимість, затребуваність. Вони зміцнюються у своїх цінностях, знаходять ідеали, часом – сенс життя. І в цьому плані самодіяльний туризм незамінний і ще довгий час буде залишатися затребуваним.

На думку І. Пархоменко, турист як представник окремої етнічної або соціальної спільноти є носієм самобутньої культури. Подорож дає змогу чіткіше зрозуміти своє “я”, виявити його ментальні та культурні особливості [6]. Як ми вже зазначали, в полікультурному суспільстві самодіяльний туризм сприяє культурній ідентифікації людини та здатен створити підґрунтя для міжкультурного діалогу. Адже подорожуючий долає культурні бар’єри через встановлення діалогу з представниками інших культур, при цьому мимоволі несучи і пропонуючи іншим особливості своєї культури та збагачуючи свої знання новою, досліджуваною культурою. Життя, крім іншого – це порівняння: ми порівнюємо своє, вже наявне з новим і робимо висновки. Людина так влаштована, що вибирає те, що їй ближче і співзвучно. Висновки

Таким чином, ми розглянули самодіяльний туризм як проект розвитку соціальних функцій в туризмі. Ми визначили що самодіяльний туризм, в основі якого ле-

жать несвідомі пориви, чуттєво-емоційна складова людини, дозволяє інтуїтивно виявити те, що необхідно психіці, що збагачує її зміст і встановлює гармонію.

Список використаних джерел

1. Бахтин М. М. К философии поступка // Философия и социология науки и техники. Ежегодник 1984–1985 гг. – М.: Наука, 1986. – 260 с.
2. Бубер М. Два образа веры / М. Бубер. – М.: Республика, 1995. – 464 с.
3. Воронкова В. Г. Развитие туризма как социального и культурного явления в условиях глобализации та крос-культурной коммуникации // В. Г. Воронкова // Научные записки КУТЕП. – 2010. – Вып. 8. – С. 23-35.
4. Гумбольдт В. фон. О различии строения человеческих языков и его влияния на духовное развитие человечества // Гумбольдт В. фон. Избранные труды по языкознанию. – М.: ИГ “Прогресс”, 2000. – 400 с.
5. Жадько К. В. Феномен международного туризма: социально-философский анализ: Автореферат дисерт. к. филол. н. / К. В. Жадько – Запоріжжя: ЗНУ, 2010. – 17 с.
6. Пархоменко І. І. Культурний туризм в контексті концепції культурного капіталу / І. І. Пархоменко // Гілея : науковий вісник : Збірник наукових праць. – К., 2011. Випуск 55 (12). – 2011. – С. 144-152.
7. Фаст Дж., Холл Э. Язык тела. Как понять иностранца без слов / Дж. Фаст, Э. Холл – М.: Вече, Персей, АСТ, 1995 – 432 с.

Некрасов С., старший преподаватель кафедры туризма, Запорожский национальный университет (Украина, Запорожье), bazaluk@ukr.net

Генезис взаимосвязи коммуникаций социо и крос-культурных коммуникаций и самодетельного туризма

Исследуется проблема самодетельного туризма, которая является важной социально-философской проблемой, рассматриваются происхождения и взаимосвязи социокоммуникаций и крос-культурных коммуникаций.

Ключевые слова: самодетельный туризм, социокоммуникации, крос-культурные коммуникации, интеграция, ценность.

Nekrasov S., senior teacher of department of tourism, Zaporizhzhya national university (Ukraine, Zaporizhzhya), bazaluk@ukr.net

Genesis of intercommunication of communications of socio and крос-культурных коммуникаций and amateur tourism

We investigate the problem of amateur tourism, which is an important socio-philosophical problem. The main sociocommunication, cross-cultural communication.

Keywords: backpacking, sociocommunication, cross-cultural communication, integration, creativity.

* * *

УДК 1.14.141

Олексенко Р. І.

кандидат економічних наук, доцент
(Україна, Мелітополь), 05031985@ukr.net

ПРАВОВЕ І СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ ПІДґРУНТЯ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Аналізується становлення в Україні ринкових відносин; автор аналізує історичне підґрунтя цього процесу, зокрема, особливості ринкової економіки царської Росії, систему економічного авторитаризму в колишньому СРСР; в статті стверджується: Радянська “система” прогнила настільки, що на зламі 80–90-х років ХХ століття сама зруйнувалась під вагою номенклатури, особливо після Чорнобиля та війни в Афганістані, які прискорили економічний занепад; разом з тим, комуністична номенклатура встигла переорієнтуватися на більш життєздатну систему обмеженого доступу, яку називають “олігархічним капіталізмом”; продуктивні економічні зміни можливі лише на ґрунті дійсного демократизму, відкритості, вільної конкуренції і свободи.

Ключові слова: людина, виробництво, ринкова економіка, економічний добробут, свобода підприємництва.

Ефективне функціонування ринкової економіки можливе тільки за наявності в країні певних зовнішніх та внутрішніх чинників, що забезпечують сприятливе підґрунтя для розвитку підприємництва. Для характерис-

тики умов, в яких здійснюється підприємницька діяльність ви-користовують поняття підприємницького середовища. “Під підприємницьким середовищем, – пише О. Кудласевич, – розуміють сукупність різнопорядкових складових, що оточують підприємця в його господарській діяльності, сприятливі соціально-економічні, політичні, громадсько-правові умови, що гарантують економічну свободу для заняття підприємницькою діяльністю. Підприємницьке середовище формує інтегровану сукупність об’єктивних та суб’єктивних факторів, що дає можливість підприємцям досягати успіху в реалізації поставлених цілей та у здійсненні підприємницьких проектів, отриманні прибутку. У широкому плані підприємницьке середовище та його основні складові задаються економічною системою кожної держави” [1, с. 91].

Умови становлення та розвитку підприємництва на українських землях внаслідок різного типу державного управління істотно відрізнялися від західноєвропейських. Як показує Т. Лазанська, через низький рівень первинного нагромадження капіталу вітчизняне підприємство започаткувалося як державне (казенне). Маємо визнати, що сотні років російська держава трималась на експлуатації кріпосних селян і підтримувалась незацікавленим у промисловому зростанні дворянстві, яке виконувало військові та адміністративні функції. Великого про шарку вільного населення, здатного на вільне підприємництво, Російська імперія не мала, тож управління промисловістю здійснювалося адміністративними методами, на відміну від Західної Європи, де організатором мануфактурного виробництва були купецькі гільдії, які користувалися доволі широкими правами (не останню роль в їх поширенні відіграло і Магдебургське право, що поширювалось на значну кількість європейських міст) [2].

У XVIII столітті розвиткові українського підприємництва заважала відсутність найманої робочої сили, оскільки кріпацтво гальмувало формування ринку праці, не могла досить широко розвиватися мануфактура. Прикметно, що уряд направляв на мануфактури солдат, ув’язнених та полонених, тобто переносив методи адміністративного, репресивного господарювання і в ранню мануфактурну промисловість. Посесійні (контрольовані державою) мануфактури перебували під суворим наглядом уряду, який мав право їх конфіскувати, керуючись бюрократичною логікою, а не положеннями закону. Тобто основ приватної власності приблизно до кінця XIX століття російська державність не створила. Тож підприємництво в Російській імперії розвивалось, як слушно доводить О. Кудласевич, державно-кріпосницьким шляхом за рахунок безжалісної експлуатації людських ресурсів і за невпинного розширення втручання держави в соціальне життя [3, с. 93].

Так само і в XIX ст. значна частка розпоряджувальних та виконавчих функцій сконцентрованою в центральних ланках бюрократичного апарату, а це призводило до гальмування приватної активності та незалежності від влади підприємницької ініціативи. Кріпосницько-бюрократична система призвела суспільство до глибокої соціально-економічної кризи. В результаті скасування кріпосного права в 1861 р. відкрився новий етап в історії суспільства і підприємництва. Було вивільнено з кріпосної залежності приблизно 52 мільйони осіб, за-

проваджено земельну, судову та інші реформи. Вони сприяли послабленню бюрократичної централізації, поступовому утвердженню ринкового способу господарювання, розвитку товарно-грошових відносин, формуванню ринку праці, появі більшої кількості приватних капіталів, зростанню виробництва товарів, позитивно вплинуло на темпи розвитку господарства.

Період XIX – початку XX ст. в Росії характеризується швидким зростанням господарства та суттєвими змінами в його структурі. Російська імперія дуже відставала у своєму економічному розвитку стосовно європейських країн, а становлення ринкового підприємництва на тлі пережитків кріпацтва негативно позначилося на соціальному розвитку. Цей період став добою прискореного зростання капіталізму, але елементи ринку тісно переплітались із командно-адміністративним втручанням держави. Об’єктивні фактори зростання – економічні закони ринку, що надали життя великій фабрично-заводській промисловості, співіснували із суб’єктивними – протекційною політикою уряду та патронатом бюрократії над новою буржуазією. Перехід від поміркованої до відверто протекціоністської економічної політики наприкінці XIX століття передбачав активне втручання держави в економічне життя суспільства, зумовив зміцнення економічної могутності самодержавства і перешкоджав розвиткові ринкових відносин.

Охоронні засади державного протекціонізму знайшли свій яскравий прояв у митній політиці, яка запроваджувала високі митні тарифи з метою заохочення й опіки деяких галузей промисловості (та під активним тиском з боку місцевої буржуазії). Питання митної політики знайшло своє потрактування і в тогочасних вчених-економістів. Економісти українського походження вбачали в політиці митного протекціонізму економічний дуалізм [4], називали її двосічною [4] і характеризували як тимчасовий захід. Вони зазначали, що протекціоністська політика спирається на систему високих митних податків, які дають можливість послабити іноземну конкуренцію і збільшити прибутки. В той же час вітчизняні вчені звертали увагу на вибірковість такої системи, що захищає лише певні галузі виробництва, а всі інші перетворюються на відсталі, несуть збитки. Результатом проведення такої політики економісти передбачали протидію та репресивні заходи з боку інших країн, що негативно вплине на національне господарство. Таким чином, українські вчені вбачали в митній політиці потужний інструмент впливу на економіку і розвиток підприємництва. Одночасно з цим економісти зауважували, що необхідно постійно узгоджувати митну політику з інтересами вітчизняних виробників, населення та з інтересами тих країн-партнерів по зовнішній торгівлі. Наукова та політична дискусія завершилася прийняттям нового митного законодавства, що почало діяти з 1868 року і стало вигідним як промисловцям, так і уряду [6, с. 94].

Із середини 60-х років XIX ст. уряд розширює практику казенних замовлень, які стали провідною формою підтримки державними структурами підприємств великої промисловості. Завдяки державним авансам лояльна буржуазія без ринкового ризику та серйозних технічних удосконалень отримувала великі прибутки. Найбільшим замовником промислової продукції виступала держава,

фінансування надавалося на роки наперед та були вдвічі дорожче звичайної ринкової вартості. Поруч з казенними замовленнями, з 60-тих років XIX ст. Державним банком надавалися позики, що підтримували великий капітал.

Першими об'єктами урядової підтримки стали металургійні заводи України (тогочасної Малоросії), де за допомогою протекціонізму було закладено основи для організації великого капіталістичного підприємництва монопольного типу. Практика широкого позастатутного фінансування продовжувалася до кінця XIX століття, тому прискорення промислового розвитку супроводжувалося прямим державним втручанням у промисловість. Головною метою економічної політики уряду в той час стало створення великих підприємств у галузях важкої промисловості як основи військової могутності Російської імперії. Протекціоністська політика царизму створювала сприятливе середовище для великих підприємств України: вся практика державного фінансування південних підприємств націлювалася лише на підтримку невеликої кількості найбільших серед них.

Нобелівський лауреат Д. Норт, відомий як один із фундаторів нової інституційної економіки, а також Б. Уейнгаст та Дж. Дж. Уоліс, показали, що світові лідери (розвинуті ринкові економіки) рухаються у наступному напрямку: від громадського порядку “з обмеженим доступом” до порядку “з відкритим доступом”. Ці суспільні уклади, за версією цих впливових економістів, принципово відрізняються способами підтримання громадського порядку (на противагу насильству) [7].

При “обмеженому доступі” до розподілу благ у суспільстві насильство стримується шляхом перетворення соціальних груп, які прагнуть домінувати на “респектабельних” бізнесменів. Авторитарна влада, або олігархія в такому суспільстві відкуповується від усіх, хто становить реальну загрозу її власності та доступу до багатства. Влада надає цим політично заангажованим підприємцям (олігархам) можливість доступу до найбільш вигідних сфер розподілу економічних благ і (або) штучно обмежує доступ привабливих економічних можливостей конкуруючим соціальним групам (наприклад, дрібним підприємцям), усуваючи конкуренцію, щоб наділити своїх союзників надвеликими прибутками. Таким чином найбільш хижацькі політико-економічні угруповання (як їх влучно називає вітчизняна соціальна філософія – “клани”) одержують можливість, як і раніше, грабувати співгромадян, але вже впорядковано, в межах чинного законодавства. Маса їм стає вигідніше експлуатувати, отримувати на них ренту (через доступ до державного бюджету), аніж застосовувати методи прямого насильства.

В олігархічному, в авторитарному суспільстві все визначають привілеї, неважливо, формальні чи неформальні, головне, що гарантовані персональними зв'язками з бюрократичною верхівкою держави. Якщо суб'єкт економічного життя не “людина Віктора Вікторовича”, він – “ніхто” і прав у нього реально ніяких немає. Накопичувати стає ризиковано, тому що все одно рано чи пізно можуть відібрати “наближені до влади”. Відкрити власний бізнес – потрібні “зв'язки”, розвивати його – потрібен “дах”, одержати доступ до кращих умов на ринку – треба “дати на лапу” або “стати своїм”. Влада і власність у такому типі соціуму є нероздільними.

Тому українські фахівці зазначають, що у нас вибудовується “у найкращому разі – феодалізм, у найгіршому – кріпацтво і рабство. Відповідно, інновації – раз на сторіччя, темпи зростання – ніякі, ну й інші переваги середньовіччя. Щоправда, у наш час у таких країн з'явилася можливість зростати, і навіть досить швидко, за рахунок індустріалізації, що базується на запозиченні технологій. Втім, для України це було актуально більш як півстоліття тому” [8].

Натомість розвинені економіки існують в режимі відкритого доступу. Позаекономічного примусу і насильства в таких суспільствах значно менше, ніж при обмеженому доступі. Монополію на насильство міцно тримає в руках держава, яка підконтрольна громадянам через механізм політичної конкуренції. Д. Норт, Б. Уейнгаст та Дж. Дж. Уоліс наполягають на тому, що саме конкуренція, а не виборність як така, є визначальною ознакою нового укладу. Політична конкуренція підтримується також економічною, завдяки чому опозиція має можливість спиратися на підтримку незалежного від влади бізнесу. А політична конкуренція, у свою чергу, забезпечує усталеність і захищеність економічної, тому що скривджені діями влади та відсторонені від доступу до економічних можливостей підприємці (чи певні соціальні групи) знаходять захист своїх прав у політичній опозиції. Справді сучасні західні суспільства демонструють, що в умовах політичної конкуренції монополізувати економіку і “вибудовувати схеми” розкрадання державного бюджету значно складніше і майже неможливо. Оскільки опозиція та вільна преса стоять на сторожі суспільних інтересів заради власного успіху у політичній конкуренції. Модний в українській економічній думці останніх років термін “модернізація” означає не що інше як перехід від суспільства обмеженого доступу до суспільства відкритого доступу до благ. Такий перехід неможливо здійснити з волі чинної влади, якщо в конкретно-історичному суспільстві “не дозріли” відповідні соціально-економічні передумови. А якщо влада зосереджена в руках однієї особи чи хунти історичні приклади такого переходу дуже рідкісні. Адже утриматися від спокуси зловживати політичною монополією заради створення економічної при ослабленому соціальному контролі з боку конкуруючих політичних та економічних еліт майже неможливо.

Досвід модернізації центрально- та східноєвропейських країн доводить, що перехід між двома системами, які ґрунтуються на взаємовиключних принципах, не може бути безболісним для суспільства, тому його бажано не затягувати. В сучасній ситуації в Україні перехідний стан між цими системами доводить свою небезпечність: одні соціально-економічні механізми та інституції вже неефективні, інші ще не створені (і схоже не мають шансів на створення). Саме тому на нинішньому етапі, через який ніяк не може пройти українська економіка та політична система, особливо необхідне проведення системних реформ з метою встановлення “системі відкритого доступу” до соціально-економічних благ.

Чинна в Україні влада “звітує” громадянам та міжнародним партнерам про “системні реформи”, але реально проводить лише “косметичні правки” системи. Якщо підійти до суворого визначення поняття, економічні реформи – це свідомі та скоординовані дії легітим-

ної влади, що приводять до якісної зміни поведінки і відносин суб'єктів економіки – фірм, домогосподарств та органів самої держави. В цьому полягає їх докорінна відмінність від звичайних заходів уряду (наприклад, зміни рівня регульованих цін, коригування цифр податків тощо). Стосовно останніх дій вітчизняної влади щодо пенсійної проблеми: підвищення віку, стажу та інші зміни не є реформою по суті. Це було б реформою, якщо б впроваджувалося накопичувальне страхування, гарантування діяльності недержавних пенсійних інвестиційних фондів тощо.

Теорія та практика свідчить, що абсолютна більшість таких політичних дій, як скорочення певних статей бюджету чи підвищення податків – стандартний пакет “затягування пасків”, прямого стосунку до реформ не мають (хоча це не означає, що такі заходи не супроводжують справжні реформи). Навпаки, реформи можуть замінити такі непопулярні заходи завдяки оптимізації взаємодії економічної взаємодії суб'єктів та вилучення “непрозорих схем”. Наприклад, реформа житлово-комунального господарства: впровадження прозорих механізмів, реальної взаємної відповідальності платників і постачальників та інші нововведення дали б змогу, по-перше, одразу зменшити існуючі зловживання; по-друге, створити стимули і механізми для економії у всіх сторін, насамперед зменшення енергетичних втрат. При цьому тарифи регулювались би ринком, а не стурбованою наступними виборами владою. Чи реформи освіти, медицини і соціальної допомоги з метою оптимізації використання бюджетних коштів і залучення на легальній основі позабюджетних коштів є реальною альтернативою підвищенню бюджетних видатків на ці сфери. Однак вказані вище якісні зміни взаємодії влади, економіки та суспільства потребують системних реформ, що безпосередньо створюють передумови для “відкритого доступу” та усувають: обмеження для “неполітичного бізнесу”, монополізм та можливості для системної корупції. Горезвісний “брак політичної волі” для їх проведення теорія Д. Норта пояснює дуже просто: хто ж буде руйнувати систему, на вадах якої можна заробити величезні особисті статки і привілеї?

Запереченням проти теорії Норта міг би стати аргумент краху СРСР – радянська номенклатура “втратила” командно-адміністративну економіку і уможливила ринкові перетворення. Деякі публіцисти стверджують, що ніяких системних реформ в пострадянській Україні не відбувалось, але це не відповідає дійсності. Усупереч описаній вище логіці збереження закритого доступу, в Україні в кризових 1990-х було проведено і численні поточні реформи, які створили інститути незалежної держави, і низку системних (зокрема, лібералізацію цін, можливість вільно створювати підприємства, приватизацію з подальшим відлученням підприємств від державного бюджету тощо).

Радянська “система” прогнила настільки, що на зламі 80–90-х років ХХ століття сама зруйнувалась під вагою номенклатури, особливо після Чорнобиля та війни в Афганістані, які прискорили економічний занепад. Але комуністична номенклатура встигла переорієнтуватися на більш життєздатну систему обмеженого доступу, яку називають олігархічним капіталізмом. Страх перед падінням у прірву громадянської війни був тією силою, яка змусила номенклатуру обмежувати сферу

свого впливу доти, доки її розміри не звузилися до рамок реального контролю. Але після завершення необхідних реформ по оформленню незалежної від Москви країни її “оновлена” підприємницько-кланова еліта, не зрадила принципи обмеженого доступу і підкорила своєму впливу державні інституції, на чому системні реформи закінчилися на етапі, що влаштовує олігархічні клани. Найгірше для українського громадянського суспільства, що при цьому не була втілена одна з головних передумов відкритого доступу – “влада закону” (або “верховенство права” яке так і залишається суто декларативним і в Конституції, і в інших актах держави). Суворість законів, як і в часи тоталітарно-авторитарної влади, применшується необов'язковістю їх виконання, особливо можновладцями та привілейованими членами суспільства. А на вибірковому застосуванні нераціональних законів тримається влада нової бюрократично-економічної еліти, оскільки “своїх” вона від невиконання законів “відмазує”, а ворогів (політичних та економічних конкурентів) карає (формально правильно, але не справедливо).

Такі неформальні привілеї перетворюють скромного (по західним стандартам) чиновника чи представника “силових відомств” на всемогутнього “Начальника” і забезпечує йому рівень життя розкішніше від більшості підприємців. Такий стан справ порушує другу найважливішу передумову ринкової економіки відкритого доступу: політичний контроль над силовими структурами держави. Тут полягає найбільша прірва між Україною і Європою, яку чинні керманічі країни не бажають помічати. А відмінності між нами не у чинному законодавстві, а у системних підходах – при відкритому доступі закони мають владу над усіма громадянами, а в Україні (та інших пострадянських республіках), як відомо, тільки над самими бідними та безвладними. На жаль, помаранчева революція створила тільки одну складову відкритого доступу – політичну конкуренцію, але не виправдала надій на системні реформи. Вона продемонструвала, що поки на першому місці для еліт тільки поділ громадського пирога в рамках обмеженого доступу, демократія зводиться до брутального популізму. Постпомаранчева влада знищує політичну конкуренцію як складову політичної системи, тому на реформи в політичній та економічній сфері очікувати не слід.

Економічний добробут прямо пов'язаний з питанням про демократію, як доводять американські дослідники Д. Асемоглу й Дж. Робінсон “Економічні основи диктатури і демократії” [9]. Вони доводять, що бідніші соціальні групи створюють небезпеку для існування найбільш забезпечених – еліти, тому олігархи ризикують своєю власністю в умовах авторитаризму (хоча і отримують величезні шанси на швидке збагачення). Чим більше встигли накопичити олігархи, тим дорожче обходиться соціальна нестабільність і виявляється більша готовність “поділитися”, відкупитися від небезпеки. Однак приклад Ходорковського в Росії демонструє, що загроза не завжди йде від “низів суспільства”, інколи авторитарні правителі самі зазіхають на власність олігархів. Тим не менш, щоб народ повірив обіцянкам політиків “ділитися” статками олігархів з народом, стверджують Асемоглу і Робінсон, олігархічним елітам потрібна демократія. Краще, звичайно, демократія обмежена (“керована”, як в Росії), вона без проблем упису-

ється в логіку обмеженого доступу з бунтівним народом у ролі збурювача спокою, від якого влада відкупується деякими соціальними пільгами для бідних.

Асемоглу і Робінсон дають оптимістичний прогноз, що за певних умов для найбагатших “ділитися” стає занадто накладним – тоді їм вигідніше трохи відкривати можливості, щоб бідні заробляли на себе самі (але при цьому не ставали серйозними конкурентами ні в економічній, ні в політичній сфері). Наприклад, таку нішу для умовно вільних підприємців створила попередня вітчизняна влада у вигляді системи спрощеного оподаткування, чинна влада намагається і цю резервацію умовно відкритої економіки поставити під жорсткий контроль (з метою отримання “політичної ренти”). Але для здійснення системних реформ, потрібно вимагати від політиків не “подачки” з бюджету, а свободу і рівні можливості в економічній сфері, тільки тоді демократія всерйоз стане інструментом реформ цивілізованого типу.

Потрібно також, щоб переважна більшість українських громадян зрозуміли, що ринкова економіка – це не “тра з нульовою сумою”, а бюджет не може бути безкінечно дефіцитним з причини нецільових витрат та надмірних пільг. Тому в інтересах більшості потрібно усвідомити, що боротися варто не за перерозподіл власності та благ з бюджету, а за можливість вільного господарювання; не за майнову чи дохідну рівність, а за інституалізовану рівність у правах; не за широкий соціальний захист, а за захист прав власності. Тільки тоді Україна перетвориться на демократичну країну з розвинутою ринковою економікою “відкритого доступу”.

Список використаних джерел.

1. Кудласевич О. М. Особливості розвитку підприємницького середовища на українських землях у другій половині XIX – на початку XX ст. // Історія народного господарства та економічної думки України. – 2010. – Вип. 43. – С. 91-105.
2. Лазанська Т. І. Історія підприємництва в Україні (на матеріалах торгово-промислової статистики XIX ст.) / Т. І. Лазанська / НАН України, Інститут історії України. – К., 1999. – 282 с.
3. Кудласевич О. М. Особливості розвитку підприємницького середовища на українських землях у другій половині XIX – на початку XX ст. // Історія народного господарства та економічної думки України. – 2010. – Вип. 43. – С. 91-105.
4. Пихно Д. И. О свободе международной торговли и протекционизме / Д. И. Пихно. – К., 1889. – 26 с.
5. Туган-Барановський М. І. Політична економія. Курс популярний / М. І. Туган-Барановський. – К., 1994. – 262 с.
6. Кудласевич О. М. Особливості розвитку підприємницького середовища на українських землях у другій половині XIX – на початку XX ст. // Історія народного господарства та економічної думки України. – 2010. – Вип. 43. – С. 91-105.
7. Douglass C. North, John Joseph Wallis, Barry R. Weingast. Violence and Social Orders: A Conceptual Framework for Interpreting Recorded Human History. – Cambridge University Press, 2009.
8. Боярчук Д. Цікава реформістика, або Чому влада не хоче і не може робити реформи? / Д. Боярчук, В. Дубровський // Дзеркало тижня. – 2012 – № 10 – 16 березня.
9. Daron Acemoglu, James A. Robinson, Economic Origins of Dictatorship and Democracy – Cambridge : Cambridge University Press – 415 p.

Олексенко Р. И., кандидат экономических наук, доцент (Украина, Мелитополь), 05031985@ukr.net

Правовая и социально-экономическая почва рыночной экономики

Анализируется становление в Украине рыночных отношений; автор анализирует историческую почву этого процесса, в частности, особенности рыночной экономики царской России, систему экономического авторитаризма в бывшем СССР; в статье утверждается: Советская “система” прогнила настолько, что на изломе 80-90-х годов XX века сама разрушилась под весом номенклатуры, особенно после Чернобыля и войны в Афганистане, которые ускорили экономический упадок; вместе с тем, коммунистическая номенклатура успела переориентироваться на более жизнеспособную систему ограничен-

ного доступа, которую называют “олигархическим капитализмом”; производительные экономические изменения возможны лишь на почве действительного демократизма, открытости, свободной конкуренции и свободы.

Ключевые слова: человек, производство, рыночная экономика, экономическое благосостояние, свобода предпринимательства.

Oleksenko R.I., PhD, associate professor (Ukraine, Melitopol), 05031985@ukr.net

Legal and socio-economic soil of market economy

Becoming is analysed in Ukraine of market relations; an author analyses historical soil of this process, in particular, features of market economy of tsar's Russia, system of economic authoritarianism in the former USSR; in the article it becomes firmly established: the Soviet “system” rotted through so that on the fracture of 80-90th of XX of century collapsed under weight of nomenclature, especially after Chernobyl and wars in Afghanistan, that accelerated an economic decline; at the same time, a communist nomenclature had time neperієntуvаtиcя on more viable system of a limit access, that is named a “oligarchic capitalism”; productive economic changes are possible only on soil of actual democracy, openness, free competition and freedom.

Keywords: man, production, market economy, economic welfare, freedom of enterprise.

* * *

УДК 17.02

Орел М. П.

аспірант кафедри філософських,
соціально-політичних і правових наук,
Донбаський державний педагогічний університет
(Україна, Краматорськ), theorelbird@mail.ru

ДУХОВНІСТЬ В СТРУКТУРІ ЖИТТЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

На початку третього тисячоліття, коли зміни в сутнісних характеристиках суспільства приводять до змін в його вимогах до особистості, проблема набуття нею (особистістю) життєвої компетентності стає однією з найбільш важливих проблем. Учені у всьому світі всесторонньо досліджують цей феномен: його зміст, етимологію, структуру і діалектику. Спираючись на дослідження життєвої компетентності як цілісного утворення, яке є системною властивістю всієї особистості (розроблене українськими вченими І. Г. Єрмаковим, Л. В. Сохань, Г. Н. Несен та інші) автор особливо увагу приділяє дослідженню духовності, як базової компетенції в її структурі. У статті вказується на структуру життєвої компетентності та її функції, просліджується умовний розділ поняття “життєвої компетентності” на два основні блоки: особистісно-центровані компетенції – базові і суспільно-центровані – похідні; досліджується духовність як базова компетенція особистості, здатність, яка забезпечує ціннісно-сміслову інтеріоризацію, енергетичне, інспіруюче джерело особистості, що надає визначеності і спрямованості її мисленню і почуттям; як головний принцип вільного і творчого ставлення особистості до власного життя.

Ключові слова: дух, духовність, життєтворчість, життєздатність, життєстійкість, життєва компетентність, базові і похідні компетенції, компетентність особистості.

*Успішність справ і життєвих прагнень
взагалі залежить від того, чи знайде душа
собі місце в вашому розкладі.*

Дж. Хіллман

На початку XXI століття зміни в сутнісних характеристиках суспільства приводять до змін в його вимогах до особистості. Проблема життєвої компетентності стає однією з важливих проблем в її житті. Людина гостро потребує внутрішньої точки опори, що дасть їй можливість зберегти власну цілісність і гідність. Цією точкою опори є духовність, як умова оптимізації життєдіяльності людини, джерело, що підживлює її стійкість і вольову наполегливість.

Як відзначає український філософ С. Б. Кримський, світова історія все більше набуває риси вихору науково-технічного прогресу, навали науково-технічних змін, ритміки індустріальних інновацій. Людство “іде назустріч новому, обробляє його, то відкидає, то вбирає в себе, утворюючи нові форми життя, утворює нові мо-